

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті представлена нормативно-правова база регулювання інноваційної діяльності в країні, розглянуті статистичні дані за останні роки та визначені причини спаду інноваційної активності підприємств.

Постановка проблеми. У сучасних умовах неможливо обходитися без інновацій в питанні ефективного розвитку підприємств. Інноваційна політика держави через створення сприятливого інвестиційного клімату допомагає реалізувати інноваційну діяльність підприємств, створює та регулює ефективні структури для її реалізації. Однак інноваційна активність підприємств за останні роки зменшується через низку негативних причин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Все більше наукових праць присвячені інноваційній діяльності. В них розглядаються інноваційні процеси в усіх сферах роботи підприємства, а не лише ціновий механізм конкуренції. Серед відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, які присвятили свої труди інновації, такі як Л. Антонюк, О. Собко, Е. Лібанова, О. Глушко, Л. Федулова, О. Лапко, Т. Артьомова, Б. Санто, Є. Тоффлер, Х. Бернет та ін. Усі автори трактують поняття інновації в залежності від сфери, в якій вона розглядається, а також визначають її важливу роль в подоланні кризових явищ у країні.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Рівень наукової розробки питання інноваційної діяльності на підприємствах залишається достатньо низьким. Існує реальна потреба виявити причини зменшення інноваційної активності підприємств України для того, щоб запропонувати можливі шляхи їх подання.

Мета дослідження. Проаналізувати стан інноваційної діяльності в Україні за останні роки: розглянути законодавчу базу, визначити причини зменшення інноваційної активності в країні.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна діяльність регулюється як законами так і нормативно-правовими актами. Усього вся нормативна база налічує близько 120 документів. Дана база може умовно бути поділена на дві групи: які визначають основи державної політики в сфері інноваційної діяльності і згідно з якими інноваційна діяльність являється частиною процесів функціонування соціально-економічних проблем держави.

Крім того, нормативно-правову базу інноваційної діяльності можна поділити за ознакою сфери її впливу:

- регулювання внутрішньої діяльності: фінансової, економічної, інформаційної, науково-технічної та ін.;
- регулювання зовнішньої діяльності;
- вирішення екологічних проблем;
- вирішення питань захисту авторських прав та патентування;
- інші акти чинного законодавства.

Важливу роль для інноваційної діяльності відіграють підзаконні акти, укази Президента, постанови Кабінету Міністрів, нормативні правові акти Міністерства освіти та науки.

Регулювання інноваційної діяльності в першу чергу здійснюється Верховною Радою України, яка розробляє законодавчу базу, визначає пріоритетні напрямки розвитку інноваційної діяльності, реалізуючи їх у різноманітних програмах економічного, соціального, науково-технічного та інших напрямків. Крім того через Верховну Раду визначаються обсяги фінансування інновацій.

Основи регулювання інноваційної діяльності можна знайти в Конституції України. Вони проявляються у визначені ролі держави в розвитку науки, свободи в усіх видах творчості (в тому числі науковому, технічному та інших), сприянні розвитку міжнародних зв'язків з іншими країнами у галузі науки.

Головні кодекси, які регулюються інноваційну діяльність:

- Господарський кодекс України;
- Цивільний кодекс України.

Господарський кодекс визначає поняття інноваційної діяльності, розглядає основні аспекти, пов'язані з нею (ст.325-332), а саме:

- форми державного регулювання інноваційної діяльності;
- документальне оформлення інноваційних розробок;
- гарантії реалізації інноваційних проектів;
- державні експертизи інноваційних проектів.

У Цивільному кодексі регулюється взаємодія між учасниками інноваційних проектів на договірному рівні.

Розглянемо закони, що регулюють інноваційну діяльність:

Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 року № 40-IV;

Закон України «Про інноваційну діяльність», дає поняттю інноваційної діяльності наступне визначення: «новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [1].

Закон визначає та регулює рівень впливу держави на інноваційну діяльність з економічного, правового та організаційного боку. В Законі розглянуті напрямки стимулювання використання інноваційної діяльності, визначені суб'єкти господарської діяльності, які можуть отримати підтримку держави для інноваційних розробок (суб'єкти, які реалізують інноваційні проекти чи мають статус інноваційних).

Основна мета Закону – розвиток економіки України інноваційним шляхом.

Закон України «Про наукову та науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 року № 51/95-ВР;

Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 року № 3715-VI;

У цьому законі інноваційна діяльність розглянута з економічного, правового та організаційного боку для її реалізації як цілісної системи головних напрямів інноваційної діяльності в Україні.

Метою закону є забезпечення розвитку економіки використовуючи інновації шляхом концентрації ресурсів країни на найважливіших напрямках науково-технічного оновлення виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Законом визначено основні напрями інноваційної діяльності в Україні – «науково і економічно обґрунтовані та визначені відповідно до цього Закону напрями провадження інноваційної діяльності, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання високоякісних послуг та збільшення експортного потенціалу держави з ефективним використанням вітчизняних та світових науково-технічних досягнень» [2].

–Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 року № 991-XIV.

Інноваційні відносини регулюються не лише законами, а й постановами Верховної Ради України. Однією з них (від 13.07.1999 р.) є затверджена Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України, в якій визнається виключна значущість інноваційного шляху розвитку економіки нашої країни, визначені основні напрями та

головні цілі розвитку у цьому напрямі, розглядається комплекс стимулюючих, організаційних та управлінських заходів.

У табл. 1 представлена інноваційна активність підприємств за 2010-2014 рр., згідно даних Державної служби статистики України [3].

Таблиця 1

Інноваційна активність за 2010-2014 рр.

Рік	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Загальна сума витрат	У тому числі за напрямками					
			дослідження і розробки (сума внутрішніх та зовнішніх НДР)	у тому числі		придбання інших зовнішніх знань	придбання машин обладнання та програмного забезпечення	Інші витрати
				внутрішні НДР	зовнішні НДР			
	%		млн. грн.					
2010	13,8	8045,5	996,4	818,5	177,9	141,6	5051,7	1855,8
2011	16,2	14333,9	1079,9	833,3	246,6	324,7	10489,1	2440,2
2012	17,4	11480,6	1196,3	965,2	231,1	47,0	8051,8	2185,5
2013	16,8	9562,6	1638,5	1312,1	326,4	87,0	5546,3	2290,9
2014*	16,1	7695,9	1754,6	1221,5	533,1	47,2	5115,3	778,8

* дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Як можна побачити із табл.1 інноваційна активність зростала до 2013 року, а в 2014 році спостерігається тенденція до спаду. Збільшилися лише зовнішні НДР.

Внаслідок світової фінансової кризи, у 2011 році спостерігається тенденція до спаду інвестиційної діяльності, а тому і інноваційної діяльності. Серед інших причин спаду можна вважати:

- не розроблена ефективна економічна стратегія країни;
- невиконанні базові завдання;
- відсутність необхідних інституціональних перетворень.

Через ці негативні причини Україна не змогла залучити необхідний об'єм іноземних інвестицій.

У 2013 році, хоча і спостерігається ріст інвестиційної привабливості (після майже двох років постійно низьких експертних оцінок), у четвертому кварталі цього року індекс інвестиційної привабливості опустився до найнижчої відмітки за весь період його розрахунку (до 1,81). Причиною цього різкого спаду була невдала підготовка до підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС.

У результаті в 2014 році спостерігаємо ще більший спад інвестиційної та інноваційної активності. Можна виділити три основні причини цього спаду: по-перше, провалені переговори про підписання угоди Євроасоціації; по-друге, відсутність реформ для зміни старих устроїв на кращі; по-третє, корупція та тиск.

Через низький рівень фінансування наукової діяльності, розвиток в цій сфері відбувається достатньо повільно в Україні. Можна стверджувати, що обсяги фінансування наукових та науково-технічних робіт напряму залежать від економічного розвитку країни. Ця залежність проявляється у наступному: чим більший відсоток від ВВП країна витрачає на розвиток науки, тим більші темпи економічного розвитку. А в Україні дані показники знаходяться на достатньо низькому рівні.

Також розглянемо джерела фінансування інноваційної діяльності за останні роки. Дані приведені у табл. 2 [3].

Таблиця 2

Джерела фінансування інноваційної діяльності за 2010-2014 рр.

Рік	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів							
		власних	Питома вага, %	державного бюджету	Питома вага, %	іноземних інвесторів	Питома вага, %	інші джерела	Питома вага, %
млн. грн.									
2010	8045,5	4775,2	59,4	87,0	1,1	2411,4	30,0	771,9	9,6
2011	14333,9	7585,6	52,9	149,2	1,0	56,9	0,4	6542,2	45,6
2012	11480,6	7335,9	63,9	224,3	2,0	994,8	8,7	2925,6	25,5
2013	9562,6	6973,4	72,9	24,7	0,3	1253,2	13,1	1311,3	13,7
2014*	7695,9	6540,3	84,9	344,1	4,4	138,7	2,1	672,8	8,6

* дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Як видно з табл. 2, найбільше фінансування інноваційної діяльності спостерігалось у 2011 році. У 2012-2014 роки відбувається постійне зменшення його значення. За три роки (з 2011 до 2014 рр.) воно зменшилося на 6638 млн. грн. (з 14333,9 млн. грн. до 7695,9 млн. грн.)

Хоча слід відмітити, що фінансування за рахунок іноземних інвесторів навпаки до 2013 року збільшувалося, і лише у 2014 році знов почало зменшуватися. В той самий час у 2014 році фінансування з державного бюджету набуло свого максимального значення за період, що аналізується (344,1 млн. грн.).

Як можна побачити з табл.2, питома вага фінансування інноваційної діяльності за рахунок державного бюджету не перевищувала 4,4%, тобто держава майже не приймала участі у інноваційній діяльності країни. В наслідок цього, підприємства вимушені були шукати інші джерела фінансування та забезпечення ресурсів для підтримки своєї інноваційної діяльності.

Частіше за все, підприємства вимушені брати банківські кредити або випускати облігації для отримання коштів на інноваційні проекти. Але не всі компанії можуть собі це дозволити. Лише компанії із стабільним доходом та високим кредитним рейтингом зможуть розплатитися із своїми кредиторами та інвесторами за рахунок надходжень від поточної діяльності у випадку невдалого інноваційного проекту.

Для розвинутих країн являється характерним забезпечення інноваційної діяльності через залучення коштів сторонніх інвесторів, які також здійснюється і через емісію акцій компанії.

Умовно основних інвесторів інноваційної діяльності можна розділити на два типи, а саме:

- бізнес-ангели (англ. business angels) – це успішні підприємці, які мають у своєму розпорядженні значний капітал і досвід в певній галузі економіки та мають намір, з різних причин, ризикнути своїми грошима;

- венчурні фонди (від англ. слова venture – ризикове підприємство). Основна мета цих фондів – інвестування невеликої кількості інноваційних проектів, які ніяк не пов'язані між собою, з метою отримання високих прибутків та інвестиційного капіталу без яких-небудь гарантій або забезпечення.

Не зважаючи на те, що в Україні були спроби розвинути венчурні фонди (навіть створені певні законодавчі умови), на сьогодні не було досягнуто поставлених цілей.

У 2014 році на здійснення інновацій 1206 підприємств в Україні витратили 7,7 млрд. грн., понад 2/3 яких витратили на придбання техніки, машин, устаткування, обладнання та програмного забезпечення, 15,9% – на здійснення науково-дослідних розробок (НДР) власними силами, 6,9% – на придбання результатів НДР у інших організацій, 0,6% – на придбання інших нових технологій та 10,1% – на навчання та підготовку персоналу для розробки та запровадження нових чи вдосконалених в значній мірі продуктів (процесів), діяльність щодо ринкового запровадження інновацій та інші роботи, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій.

У 2014 році інноваційні витрати в основному фінансувалися за рахунок власних коштів підприємств – 6540,3 млн. грн. Від державного бюджету кошти отримали 9 підприємств, місцевих бюджетів – 12, загальний обсяг яких склав 349,8 млн. грн.; кошти вітчизняних інвесторів отримали 6 підприємств, іноземних – 11, їх загальний обсяг становив 146,9 млн. грн.; кредитами скористалося 39 підприємств, обсяг яких становив 561,1 млн. грн.

Дані про обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт за цей період представимо у табл. 3 [3].

Таблиця 3

Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт за 2010-2014 рр.

Рік	Всього, у фактичних цінах	У тому числі				Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП
		фундаментальні дослідження	прикладні дослідження	розробки	науково-технічні послуги	
		млн. грн.				%
2010	9867,1	2188,4	1617,1	5037,0	1024,6	0,90
2011	10349,9	2205,8	1866,7	4985,9	1291,5	0,79
2012	11252,7	2621,9	2057,7	5369,9	1203,2	0,80
2013	11781,1	2695,5	2087,8	5772,8	1225,1	0,81
2014*	10950,7	2475,2	1910,2	5341,5	1223,8	0,70

* дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Як видно з табл. 3, за всіма показниками у 2014 році спостерігається спад, що являється негативною тенденцією.

Проаналізувавши інноваційну активність підприємств України, можна сказати, що питома вага інноваційно-активних підприємств постійно зменшується, а відповідно зменшується і частка промислових підприємств, що займаються розробкою інноваційних проектів. Дана ситуація має негативні наслідки для економіки України, так як процеси на міжнародному рівні вимагають постійного підвищення конкурентоспроможності, а досягається це саме через активні впровадження різних інноваційних проектів. Слід відмітити, що основна доля розробок направлена на створення нових видів виробів, однак у сучасних умовах основною проблемою залишаються недостатній технологічний рівень. Пріоритетним завданням перед економікою країни стоїть розробка нових технологічних процесів, а особливо ресурсозберігаючих [4]. Не зважаючи на те, що в країні створюється багато зразків конкурентоспроможної продукції та сучасних технологій, керівники підприємств та потенційні інвестори отримують інформацію про дані технології, але в суспільному виробництві вони майже не використовуються. Це являється результатом відсутності взаємодії між підприємствами, що займаються науковими розробками та наявності реальних потреб підприємств у нових технологіях.

У табл. 4 показані дані про наукові кадри та кількість організацій, які виконують наукові дослідження і розробки [1].

Таблиця 4

Наукові кадри та кількість організацій, які виконують наукові дослідження і розробки за 2010-2014 рр.

рік	Кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки	Кількість науковців, осіб	Кількість докторів наук в економіці України, осіб *	Кількість кандидатів наук в економіці України, осіб **
2010	1303	89564	14418	84000
2011	1255	84969	14895	84979
2012	1208	82032	15592	88057
2013	1143	77853	16450	90113
2014**	999	69404	16090	86230

* – до 2012р. – станом на 1 жовтня, з 2012р. – на 31 грудня;

** – дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Як підтвердження статистиці у табл. 3, кількість наукових кадрів та кількість організацій, які виконують наукові дослідження і розробки у 2014 році зменшилася. За всіма показниками у 2013 році спостерігається збільшення у порівнянні з 2012 роком, тобто до 2014 року все більше організацій приймало участь у інноваційній діяльності країни, але у 2014 році ця тенденція до розвитку перейшла на спад.

За січень-травень 2015 року промислове виробництво скоротилося на 21,2% у порівнянні з відповідним періодом 2014 року, спад можна побачити у всіх ключових виробництвах: виробництво коксу та нафтопереробна промисловість – 48,1%; металургійне виробництво – 25,5%; машинобудування – 25,5%; хімічна – 23,7%, виробництво автотранспортних засобів зменшилася на 91,5% порівняно із аналогічним періодом 2014 року.

Така ситуація склалася через деградацію системи державного управління та тенденцію в промисловості до деіндустріалізації економіки.

Найбільший негативний вплив завдають наступні фактори: військові дії на сході країни, нездатність влади подолати чи хоча б зменшити корупцію, надто повільний процес проведення глибоких реформ економіки та державного управління, неконтрольована девальвація національної валюти, відтік капіталу з країни, зменшення зовнішньоторгівельної діяльності та обсягів промислового виробництва, відсутність продуманої валютно-курсової політики НБУ, відсутність рішучих дій з подолання зниження платоспроможності населення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Україна має великий потенціал стати однією з провідних країн по залученню зарубіжних інвестицій, так як вона має вигідне економіко-географічне положення, значний природно-ресурсний потенціал, достатню кількість кваліфікованої робочої сили, великий внутрішній ринок, місце в світовій геополітичній політиці провідних країн світу тощо.

Також для України як реципієнта іноземних інвестицій варто доробляти та корегувати нормативно-правову базу. В першу чергу слід внести зміни до законів, які можна трактувати по-різному, чи які суперечать здоровому глузду. У цій ситуації вирішальна роль належить державній політиці щодо іноземних інвестицій. Вона полягає в співпраці з іноземними інвесторами, сприянні залученню капіталу, контролі за станом ринку, регулюванні економічної, політичної та соціальної діяльності.

Треба відмітити, що в світовій практиці для оцінки стану розвитку науково-технічного потенціалу все ширше використовується такий показник, як витрати на інновації.

Вважається, що цей показник більш комплексно відображає здатність країни до інноваційної діяльності, на відміну від витрат на НДДКР. Крім вказаних витрат, він включає в себе ще витрати на дизайн, маркетинг, чисельність зайнятих у науковій сфері, число отриманих патентів, розвиток сфери освіти.

Можна зробити висновки, що необхідно розвивати законодавчу базу для більш тісного співробітництва державного та підприємницького сектору, оскільки тільки при ефективному, стимулюючому розвитку підприємств Україна буде економічно стабільною та розвиненою.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 року № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>. – Назва з екрану.
2. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 року № 3715-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>. – Назва з екрану.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрану.
4. Філіппова С.В. Особливості процесу комерціалізації інноваційних розробок промислового підприємства [моногр.] / С.В. Філіппова, Ю.В. Ковтуненко. – Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2013. – 214 с.

Аннаев Б. *Инновационная деятельность: особенности осуществления в современных условиях.* В статье представлена нормативно-правовая база регулирования инновационной деятельности в стране, рассмотрены статистические данные за последние годы и определены причины спада инновационной активности предприятий.

Annayev B. *Innovative activity: features of realization in modern terms.* In the article is presented the normatively-legal base of adjusting of innovative activity inside the country, are considered statistical data of the last few years and reasons of slump of innovative activity of enterprises.

УДК 657.421.3

Арапова Е.Н.,
Одесский национальный
политехнический университет

ПОСТРОЕНИЕ МОДЕЛИ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В УПРАВЛЕНИИ ПЕРСОНАЛОМ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ.

Рассмотрен компетентностный подход в управлении промышленного предприятия, как основной способ увеличения стоимости человеческого капитала всей компании. Компетентностный подход на сегодняшний день позволяет разработать систему, соединяющую требования бизнеса и управления персоналом.

Современные модели компетенций задают систему координат, которая позволяет выявить не только, и не столько, наиболее профессионально компетентных работников, но и работников, которые смогут быть максимально эффективны в рамках конкретной организационной культуры.